

1.

LANDHELGI EDA LANDAÐN.
 SÍÐFERÐISLEGUR RÉTTUR ÍSLENDINGA ER RÉTTURINN
 TIL AÐ LIFA.

Hinn 19. marz 1952 mun um allan aldur verða merkur dagur í útvegssögu Íslendinga. En þá var út gefin hin nýja reglugjörð um stækkun fiskveiðilandhelginnar.

Einn, en lífa aðeins einn, annar dagur, getur og mun keppa við 19. marz í þeirri sögu, en það er 15. maí, því þá tók reglugjörð þessi gildi.

Þegar sá dagur rann, gladdi óvenjuleg sýn íslenzkt sjómannauga. Hin stóru veiðiskip, jafnt íslenzk sem erlend, og einnig hin smærri ísl. skip, er veiði hafa stundað með botnvörðu eða dragnót, héldu burt af þeim fiskimiðum, sem bátafлотanum er lífsnauðsyn, að búa í friði, burt af miðunum, þar sem íslenzkir sjómenn á línu- og netabátum, við síversnandi áfkomu hafa háð langa og stranga baráttu fyrir lífi sínu og lífi íslenzku þjóðarinnar.

Þennan dag þökkðu, þessir sjómenn festu íslenzkrar stjórnarvalda, en einnig og ekki síður skilning og víðsýni þeirra íslenzku útvegsmanna og sjómanna, sem nú var bægt burt af hinum nýju friðuðu miðum, en lögðu blaðir þá fórn á altari nýrra afkomuskilyrða íslenzku þjóðarinnar.

Þennan dag sáú Íslendingar lettrað á vegginn hið mikla fyrirheit: Sá sem vill vinna, hann skal og mat fá, - fyrirheitið um það, að Íslendingar með atorku og þeirri dirfsku, karlmennsku og þrautsegju, sem þeim er í blóð borin, halda áfram að heyja af alefli fangbrögðin við fárviðri og skamdegismyrkur, þá skuli þeim að nýju kleift að draga nægilega björg í búið til þess að enn megi halda í heiðri helgustu hugsjón íslenzku þjóðarinnar, þá með mega frjáls lifa menningarlífi í hinu fagra landi sínu.

Þennan dag festust Íslendingar í trúnni á það, að í hinum vestræna heimi ráða lög og réttur ríkjum, einnig þótt smáþjóð eigi um það að sækja undir margar stórþjóðir.

Þennan dag sáú Íslendingar rofa fyrir nýjum degi.

Þennan dag átti Ísland eina sál.

Ég ætla ekki að ræða um, hvort Íslendingar höfðu ástæðu til þessarar miklu gleði. Sá sem bjargað er úr lífshættu, gleðst, þótt hann viti að nýjar hættur muni verða á vegi hans. Gleði íslenzku þjóðarinnar stafapi af því, að henni hafði lengi verið ljóst, að mikil og geigvænleg hætta grúfði yfir henni vegna eyðingar fiskimiðanna.

Hún hafði löngu gert sér grein fyrir, að ef hinar stóru og voldugu vinarþjóðir héldu áfram að seðja sig við matborð Íslendinga, mundu leifarnar ekki nægja Íslendingum til lífsviðurværis. Um þetta þarf ekki að fræða Íslendinga. Þeir vita það vel, raunar alltof vel, þó ekki væri af öðru en því, að á s.l. ári varð að taka nærri allan bátaútveginn til opinberra skuldaskila, fyrst og fremst vegna þverrandi aflagengs, sem stafar af rányrkju erlendra þjóða á íslenskum fiskimiðum.

En nú gera Íslendingar sér vonir, og ég held réttmætar vonir, um mjög bættu afkomu vegna friðunarinnar og bykjast raunar vita, að síðar muni koma í ljós, að allar þær þjóðir sem fiskveiðar stunda við strendur Íslands, muni einnig njóta góðs af þessum ráðstöfunum. Að Íslendingar líti þannig á málið, má m.a. sjá af því, að íslensk stjórnarvöld hikuðu ekki við að bægja íslenskum skipum burt af friðaða svæðinu, jafnt hinum smætri sem þeim stærri, og veiðar stunduðu með botnvörpu eða dragnót.

En gleggst má þó marka þetta af því, að nætri allir þeir íslensku útvegsmenn, sem þessar fórnir færa, gera það með fullum skilningi og af fúsum vilja.

Ég er enginn spámaður og get því ekki með neinni vissu sagt fyrir um, hvort þessar friðunarráðstafanir dragi dilk á eftir sér, þ.e.a.s. hvort þeir sem telja sig missa spón úr aski sínum muni leggja stein í götu okkar vegna þeirra.

Hinsvegar sé ég enga ástæðu til að fara dult með þá persónulegu skoðun míns að ég þenni einnkis kvíða í þessum efnum, því hvorki býst ég við óvinveittum aðgerðum, né heldur óttast ég þær, þó að þeirra væri von.

Ég held að Íslendingum sé margt verr gefið en að sameinast á hettunnar stund og vel gæti ósanngjörn erlend aðstaða gegn sjálfsbjargarviðleitni Íslendinga sameinað okkur og þannig snúist okkur í haginn.

Rök Íslendinga hafa að nokkru leyti verið birt þjóðinni í þeim orðsendingum, sem íslenzka og brezka stjórnin hafa skipst á um málið. Ég leiði því hjá mér í dag að ræða þau, en endurtek að mér verða það mikil vonbrigði, er hafizt verður handa gegn okkur í þessu máli, vegna þess að þeir, sem líklegastir eru til að gera það, eru líka ólíklegastir til þess. Ég á við Breta.

Ég skal færa fáein rök fyrir þessu hugboði minu.

Það er haft á orði að Bretar muni beita okkur refsiaðgerðum.

Ég skil vel, að málsvarar, brezkra útvegshagsmuna stefni um það kröfum að brezkum stjórnarvöldum. Slíkt er eðlilegt, því þessir menn skilja betur stundarhag sinn en framtíðarheill í þessu máli og einnig betur skaða sinn en rétt okkar og þörf.

En það eru ekki þeir, sem ráða í Bretlandi, heldur brezk stjórnarvöld.

Ég held að í þessu máli hafi Íslendingar ekkert aðhafst annað en það sem Bretar hefðu sjálfir gert, ef þeir hefðu verið í okkar sporum. Og ég leyfi mér að vona, að brezk stjórnarvöld muni ekki láta neinum haldast það uppi að stefna hefndaraðgerðum að Íslendingum fyrir það eitt að þeir hagnýta sér rétt, ~~sem~~ þeir með engu móti geta án veðið, enda þótt af því leiði, að Bretar geti ekki lengur notið friðinda, sem að sönnu hafa verið þeim til hagsbóta, en sem þeir eiga ekki réttmæta kröfu til.

Og seint mun ég festa trúnað á, að brezk stjórnarvöld bannfæri sölu þeirrar vöru í Bretlandi, sem Íslendingar með miklum blóðfórnum lögðu á fátækleg matborð aðþrengdrar þjóðar í síðustu heimsstyrjöld, íslenska fisksins.

Með þessum og fleiri rökum tel ég óþarft að óttast refsiaðferðir Breta vegna friðunarráðstafanna.

Þá heyrir um það erætt, að Bretar muni stefna málinu fyrir Haag-dómstólinn. Auðvitað er ekkert við því að segja. Slíkur er háttur síðaðra þjóða, og á þeirri málsmeðferð er a.m.k. sá kostur, að fiskveiðilandhelgi Íslendinga byggist þá hvorki á velvild né víðsýni þeirra, sem á sig telja gengið, heldur á lögum og rétti, líka rétti Íslendinga til að lifa.

Íslendingum ber að gera sér ljóst, að alveg eins og þeir telja það skyldu íslenskra stjórnarvalda að verja íslenska hagsmuni með eðlilegum og löglegum hætti, þannig hvílir hin sama skylda á brezkum stjórnarvöldum varðandi brezka hagsmuni.

Meðal margs annars, sem brezk stjórnarvöld munu veða og meta með alkunnri gætni og vitsmunum, áður en þau stefna þessu máli fyrir Haag-dómstólinn, eru auðvitað heildar-hagnaðarlíkur brezku þjóðarinnar af slíkum málarekstri.

Við sem trúum á lagalegan og ekki þó síður siðferðislegan rétt Íslendinga í málinu, eigum engu að kvíða í þessum efnun.

Við höfum leitað álíts frægustu sérfræðinga og vandað til málsins með það fyrir augum að ákvörðun okkar verði ekki hrundið. Meira öryggi var ekki hægt fyrirfram að tryggja. Siðferðilega réttinn er auðvelt að styðja mörgum sterkum og margþettum rökum. Einföldustu rökin eru þó hér sem endranær sterkust. -

Siðferðislegur réttur Íslendinga í þessu máli er rétturinn til að lifa.

Ég trúi því þar til annað reynist, að einmitt Bretar virði þann rétt. Þeir hertóku land okkar, þegar þeir áttu líf sitt að verja og þegar þeim kom bezt buðum við land okkar og lið - einmitt okkar einvala lið, sjómennina - til að verja þeirra líf og þeirra völd.

Við gerðum það af frjálsum vilja og af einlægum bróðurhug, vegna þess að Bretar börðust ekki aðeins fyrir sínu lífi heldur einnig fyrir frelsi og sjálfsákvörðunarrétti allra þjóða, smárra og stórra, - fyrir helgustu hugsjón mannlígs lífs, fyrir því sem Íslendingar meta meira en sjálft lífið.

En einmitt þetta sannar betur en allt annað, að Íslendingar hafa lögmæta ástæðu til að vænta góðs, en ekki illis af Bretum, nú þegar Íslendingar berjast fyrir frelsi sínu og framfararheill.

Ég átti sæti í ríkisstjórn Íslands, þegar Bretar hertóku Ísland. Skömmu síðar flutti ég ræðu hér af svölum Alþingishússins. Bretar töldu sér þá samúð Íslendinga til hagsbóta. Ég fór ekki dult með dóm minn um Breta, byggðan á þekkingu á sögu þeirra og miklum persónulegum kynnum af mörgum brezkum mönnum. Máli mínu til sönnunar vitnaði ég þá m.a. í þessi ummæli eins af merkustu stjórnsmönnum Breta:

"Guð hefur útvalið smáþjóðirnar til þess að færa göfugustu vínin að vörum mananna barna, svo hjörtu þeirra megi gleðjast, andans sýn glæðast, trú þeirra vaxa og styrkjast".

Og enn fremur:

"Réttlætið er dýrmetasta eignin".

Sjálfur bætti ég svo við:

"Þetta eru orð þess að þjóðforingjum Breta, sem á síðari árum hefur náð hvað mestri lýðhylli þar í landi og ekki sízt vegna þess, hversu meistamalega hann kunni að segja þeim þjóðin hugsaði.

Íslendingar eiga ekki að þurfa að óttast ástæðulausa ássælni af hendi þjóðar, sem þannig hugsar".

Þetta var dómur minn um Breta, þegar þeir stóðu að heita mátti einir í baráttunni fyrir lífi sínu og mátu því nokkurs samúð og liðsinni jafnvel okkar smælinganna.

Þetta er dómur minn um Breta, þegar við smælingjarnir berjumst einir fyrir lífi okkar og sumar aðrar þjóðir leita nú forystu Breta og atvæina til sóknar gegn okkur.

Ég horfi því ókvíðinn fram á veginn og vona að í þetta skiptið reynist spásögn mín rétt, því hún er innblásin af helgum rétti gamallar menningarþjóðar til þess að lifa áfram í landi sínu.

Landauðn eða landhelgi er í dag léttrað í hver einasta íslenzkt hjarta.

Ég bið blessunar sjómönnum, útvegsmönnum, þjóð okkar og landi.

Alfaðir verndi ættjörðina.

Ræða á sjómannadaginn 8. júní 1952.

(Mbl. 10. júní 1952).